

Ifous yttrande över förslag till ändringar i kursplaner för kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå och som anpassad utbildning på grundläggande nivå

Diarienummer 2024:253

Till
Skolverket

Inledning

Ifous, *Innovation forskning och utveckling i förskola och skola*, är ett fristående forskningsinstitut som drivs som ideell förening med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund som grundande medlemmar. Ifous uppdrag är att vara en nationell plattform för skolans FoU-arbete och att ge stöd i utvecklingen av utbildning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Utöver grundande medlemmar har Ifous nästan 140 medlemmar, de flesta kommunala och fristående skolhuvudmän, från hela landet.

Syftet med Ifous verksamhet är att bidra till utvecklingen av det svenska skolväsendet genom att stimulera praktikinära forskning och konkret FoU-arbete där lärare och skolledare tar aktiv del i kunskapsbygget. Särskilt fokus läggs på områden som innebär stora utmaningar och som har stor betydelse för barns och elevers lärande. Ifous verksamhet ska bygga på de behov som finns hos skolhuvudmän, och stärka deras förmåga att driva skolutveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

För närvarande driver Ifous sex FoU-program där totalt ungefär 1400 lärare, rektorer och skolchefer arbetar tillsammans med forskare för att utveckla sin undervisning.

Ett av Ifous pågående FoU-program är *Vuxenutbildning på distans*, och är en samverkan med sex skolhuvudmän, Ålands landskapsregering, Kungliga Tekniska Högskolan och Stockholm universitet. Våra synpunkter baseras främst på erfarenheter från detta program och FoU-programmet *Språkutvecklande arbetssätt inom sfi* som pågick 2018-2020.

Ifous tackar för möjligheten att lämna synpunkter på Skolverkets förslag. Våra synpunkter rör sig på en övergripande nivå och går inte in på specifika ändringsförslag i de enskilda kursplanerna. Vi tror att fokus på helheten och de större pedagogiska och praktiska frågorna kan bidra till en mer sammanhållen och målinriktad utbildning som bättre möter behoven hos den vuxna målgruppen.

Sammanfattning av Ifous synpunkter

Ifous anser att vissa av de föreslagna ändringarna kan bidra till en mer flexibel och individanpassad utbildning av hög kvalitet, men att andra behöver nyanseras och utvecklas. Ifous vill särskilt betona vikten av fortsatt forskning och utveckling för att säkerställa att de nya kursplanerna implementeras på ett sätt som gynnar både elever och lärare.

- Ifous ser positivt på att Skolverket ser över kursplanerna i syfte att stärka relationen till skollagens mål. Detta kan bidra till att skapa en mer sammanhållen och målinriktad utbildning som bättre förbereder eleverna för arbets- och samhällslivet. Det är dock viktigt att säkerställa att den utbildning som ges på SeQF-nivå 3 verkligen kan bidra till nationell och regional kompetensförsörjning. För att uppnå detta krävs konkreta åtgärder och ett nära samarbete med arbetsmarknaden, snarare än att enbart fokusera på ändringar av kursplaner.
- Skolverket har i sitt förslag sett över balansen mellan faktakunskaper och förmågor i kursplanernas mål och föreslår omformuleringar som starkare betonar fakta och förståelse. Ifous varnar för att en alltför stark betoning på faktakunskaper kan motverka det övergripande syftet med utbildningen.
- Ifous stöder förslaget att tydliggöra progressionen mellan kurser och att göra betygskriterierna mindre detaljerade, eftersom det är viktigt för att skapa en mer flexibel och individanpassad utbildning. Mindre detaljerade betygskriterier ger lärare mer frihet att bedöma elevernas prestationer på ett holistiskt sätt, även om det kan medföra utmaningar med enhetlig bedömning mellan olika skolor.
- Ifous stöder likaså förslaget att säkerställa att kursinnehållet är lämpligt för målgruppen och bättre möter behovet av individanpassning. Att möta kravet på flexibilitet samtidigt som undervisningen bibehåller hög kvalitet kan vara en utmaning som kräver ytterligare forskning och undervisningsutveckling.
- Ifous instämmer i vikten av att förstärka innehåll som är relevant för elevernas framtida roller i samhälls-, vardags- och arbetsliv. Utbildningen ska inte bara ge teoretisk kunskap utan även praktiska färdigheter som är direkt tillämpbara i elevernas dagliga liv och framtida yrkeskarriärer. Exempel på detta inkluderar digital kompetens, där vi anser att skrivningarna kan ytterligare förstärkas.
- Ifous uppmanar Skolverket att säkerställa att de nya kursplanerna åtföljs av stöd för fortsatt forskning och utveckling. Inom vuxenutbildningen är långsiktigt utvecklingsarbete en större utmaning än i andra skolformer. Förbättrade förutsättningar att systematiskt utvärdera och förbättra undervisningen är därför av största vikt för en utbildning av hög kvalitet.
- Vi rekommenderar därför att Skolverket erbjuder kompetensutveckling för lärare, särskilt inom distansundervisning. Denna bör inkludera didaktiska metoder för distansundervisning, individanpassad undervisning och strategier för att förhindra avhopp i distanskurser.

Nedan beskrivs våra ställningstaganden mer utförligt.

Ifous synpunkter

Tydligare koppling till skollagens mål

Skolverket föreslår ett antal ändringar i kursplanerna i syfte att stärka relationen till skollagens mål. Ifous ställer sig i grunden positivt till detta, då det kan bidra till att skapa en mer sammanhållen och målinriktad utbildning som bättre förbereder eleverna för arbets- och samhällslivet.

En utmaning på en mer generell nivå är att säkerställa att denna typ av utbildning (på SeQF-nivå 3) faktiskt utgör en bas för nationell och regional kompetensförsörjning till arbetslivet i enlighet med skollagen. Hur detta skall ske i praktiken behöver tydligare definieras och stödjas genom konkreta åtgärder.

Det innebär att utbildningarna inte bara ska fokusera på teoretiska kunskaper, utan även på praktiska färdigheter som är direkt tillämpbara i arbetslivet. Detta kräver också ett nära samarbete mellan huvudmän, utbildningsanordnare och arbetsmarknaden för att säkerställa att utbildningens innehåll är relevant och uppdaterat utifrån arbetslivets behov.

Ifous anser att det är ett problem att man i huvudsak diskuterar förändringar i kursplaner utan att tydligt definiera hur kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå och som anpassad utbildning på grundläggande nivå ska kunna utgöra en bas för kompetensförsörjningen. För att verkligen förbereda eleverna för arbets- och samhällslivet krävs det en tydligare strategi för hur utbildningen ska bidra till att tillgodose arbetsmarknadens behov.

Balans mellan faktakunskaper och förmågor

Skolverket föreslår en förändring av balansen mellan faktakunskaper och förmågor i kursplanernas mål. I konsekvensutredningen framhålls värdet av en ökad betoning på fakta och förståelse, men konsekvenserna av att tona ner förmågorna när undervisningen sker på distans diskuteras inte. I distansutbildning, som kommer att bli allt vanligare, är självständigt arbete och förmåga att tillämpa kunskaper i praktiska situationer centrala.

En ökad betoning på fakta och förståelse ställer även krav på utvecklade examinationsformer för att säkerställa en rättssäker bedömning särskilt när eleverna studerar på distans.

Faktakunskap är ständigt i omförhandling (beroende på ämne) och det är därför avgörande att lärare håller sig uppdaterade och väljer utbildningsmaterial av hög kvalitet och aktualitet. I arbetslivet är det redan i dag viktigt att kunna omsätta kunskap i praktisk användning, och i och med den ökande användningen av AI lär behovet av att kunna tillämpa kunskap och visa på förmåga i praktiken växa ännu mer.

En god balans mellan faktakunskaper och förmågor kännetecknas av att eleverna både har djupgående kunskaper inom ämnesområdena och förmåga att tillämpa dessa kunskaper praktiskt i sitt framtida arbetsliv.

Ifous vill därför varna för att alltför mycket förstärka betoningen på faktakunskaper.

Progression och betygskriterier

Skolverket föreslår att tydliggöra progressionen mellan kurser och att göra betygskriterierna mindre detaljerade. Målet är att skapa en mer flexibel och individanpassad utbildning.

Ifous stöder dessa förslag och anser att en tydligare progression är särskilt viktig eftersom det hjälper elever att förstå vad som förväntas av dem på olika nivåer av utbildningen. Mindre detaljerade

betygskriterier ger lärare mer frihet att bedöma elevernas prestationer på ett mer holistiskt sätt vilket även passar väl för undervisningen på distans. Alltför allmänna betygskriterier skulle å andra sidan kunna göra det svårt att säkerställa en enhetlig bedömning mellan olika skolor och lärare, och leda till att elever inte får tillräcklig återkoppling.

Sammantaget menar vi att den föreslagna ändringen är befogad.

Målgruppsanpassning och relevans

Skolverket föreslår omformuleringar för att säkerställa att kursinnehållet är lämpligt för den vuxna målgruppen och bättre möter behovet av individanpassning, vilket är avgörande för en väl fungerande kommunal vuxenutbildning.

Målgruppen i vuxenutbildning är heterogen, vilket kräver individanpassade lösningar för att möta varje elevs unika behov och förutsättningar. Det kan bidra till att minska avhopp och förbättra studieresultaten. Ifous stöder därför strävan efter om ökad individanpassning.

En utmaning är att det kräver omfattande resurser och kompetensutveckling för lärare för att kunna genomföra individanpassade lösningar effektivt, och att det kan vara administrativt och organisatoriskt krävande att implementera i praktiken på ett sätt som bibehåller hög kvalitet. För att möta kraven på god utbildning för vuxna behövs därför fortsatt diskussion och forskning om organisering av vuxenutbildning för att säkerställa hög kvalitet, liksom av vad flexibilitet och flexibla lösningar innebär och hur dessa kommer till uttryck.

Individanpassning är en nödvändig komponent för att minska avhopp och förbättra studieresultaten bland vuxna elever. Begreppet flexibilitet och vad det kan innebära för såväl lärarens praktik, elevernas lärande och organisationen behöver dock diskuteras och problematiseras. I en studie som genomförs inom ramen för det pågående FoU-programmet Vuxenutbildning på distans, kan vi konstatera att kraven på lärarens flexibilitet blir hög i en organisation med låg flexibilitet. Detta i sin tur medför spänningar där flexibilitet framträder som en utopi, i och med att aktörer inom vuxenutbildningen drar åt olika håll. Flexibiliteten som kommer till uttryck från, eller till följd av, dessa spänningar är en *villkorad flexibilitet* som behöver hanteras av utbildningsanordnare för att skapa möjligheter att utveckla distansundervisning av hög kvalitet (Åkerfeldt et al., inskickad)¹. Detta kan i sin tur minska möjligheten till individanpassning. Här behövs ökat utrymme för lärares planering och kompetensutveckling.

Relevans för samhälls-, vardags- och arbetsliv

Skolverket föreslår omformuleringar för att förstärka innehåll som är relevant för elevernas framtida roller i samhälls-, vardags- och arbetsliv, vilket måste ses som mycket viktigt givet skollagens mål.

Ett mer relevant innehåll gör utbildningen mer meningsfull och motiverande för eleverna och bättre förbereder dem för de praktiska utmaningar de kommer att möta i arbetslivet och samhället.

En risk med förändringarna är att utbildningen blir för snävt inriktad på specifika praktiska färdigheter och därmed försummar bredare bildning. Det krävs också kontinuerlig uppdatering av kursinnehållet för att hålla det relevant, vilket kan vara resurskrävande.

Sammantaget ser Ifous dock att fördelarna överväger eventuella risker, och stöder Skolverkets förslag.

---

¹ Åkerfeldt, A., Paul, Enni & Hrastinski, S. (inskickad). *Vuxenutbildningens distansundervisning: en villkorad flexibilitet*.

Överensstämmelse mellan prioriteringar och föreslagna ändringar

Ifous anser att det finns vissa brister i överensstämmelsen mellan de prioriteringar som Skolverket gjort och de föreslagna ändringsföreskrifterna. Även om det över lag finns en stor överensstämmelse, uppvisar vissa kurser problem som hindrar dem från att fullt ut uppnå de mål och förändringar som beskrivs. Detta gäller främst balans och grad av detaljer i kursinnehåll och betygskriterier, vilket kan påverka undervisningens flexibilitet och anpassning till elevernas behov.

Ett särskilt viktigt område som behöver stärkas är *digital kompetens*. Skolverket betonar behovet av att modernisera kursplanerna med fokus på digitala verktyg och digital kompetens. Ifous stöder detta och anser att det är avgörande för att vuxna elever ska kunna navigera i samhället och kommande arbetsliv.

Vidare saknas i konsekvensutredningen resonemang om att undervisningen allt oftare sker på distans och de särskilda förutsättningar och villkor detta innebär. Distansundervisningen kommer sannolikt att öka ännu mer i framtiden, och det är därför viktigt att noga utreda vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna får för distansundervisningen.

Dessutom är utvecklingen av teknologier såsom AI en aspekt som inte fullt ut beaktas i de föreslagna förändringarna. Ifous anser att det krävs en balans mellan faktakunskaper och förmågor, där lärare och skolor inte bara fungerar som valideringsinstitutioner utan även som platser för utveckling av kritiskt tänkande och självständigt lärande.

Ifous föreslår därför att beakta distansundervisningens specifika behov och utmaningar, och att ytterligare förstärka kravet på att utveckla elevernas digitala kompetens.

Ökat stöd för forskning och utveckling

Ifous uppmanar Skolverket att säkerställa att de nya kursplanerna åtföljs av stöd för fortsatt forskning och utveckling. Inom vuxenutbildningen är långsiktigt utvecklingsarbete en större utmaning än i andra skolformer, bland annat på grund av faktorer som varierande elevbakgrunder, skiftande livssituationer och behovet av att anpassa undervisningen till en bred målgrupp².

Att systematiskt utvärdera och förbättra de didaktiska metoder som används i undervisningen är därför av största vikt för att kunna erbjuda kvalitativ utbildning och stödja elevernas lärande och utveckling på ett effektivt sätt.

Ett systematiskt FoU-arbete är nödvändigt för att identifiera vilka metoder och strategier som fungerar bäst och för att kunna anpassa undervisningen efter elevernas behov. Detta kan innefatta utvärdering av metoder för kollegialt lärande, som visat sig stärka lärarnas professionella utveckling och förbättra undervisningen. Konkret behöver forskning och utveckling fokusera på områden som:

1. **Kollegialt lärande:** Utveckla och utvärdera strukturerade modeller för kollegialt lärande, där lärare systematiskt observerar, reflekterar över och utvecklar undervisningen. Detta bidrar till en kontinuerlig professionell utveckling och förbättrar kvaliteten på undervisningen.
2. **Användning av digitala verktyg och digital kompetens:** Utforska hur digitala verktyg kan integreras och användas effektivt i undervisningen för att stödja både elever och lärare. Särskilt fokus bör läggas på vuxenutbildning och distansundervisning, där digital kompetens är avgörande för att kunna navigera och lyckas i en alltmer digitaliserad värld. Genom att

² Detta diskuteras i slutrapporten från Ifous FoU-program Språkutvecklande arbete i SFI (s.41-42), <https://ifous.se/sprakutvecklande-arbetsatt-inom-sfi-varfor-och-hur-2/>

stärka den digital kompetensen kan både undervisningsmetoderna och elevernas läranderesultat förbättras, vilket ger bättre förutsättningar för framgång i arbetslivet.

Skolverket bör arbeta för att säkerställa att skolor får det stöd som behövs i detta arbete.

Kompetensutveckling för lärare

Ifous erfarenheter visar att en starkt lärarprofession är avgörande för att uppnå framgångsrik undervisning. Särskilt fokus bör läggas på kompetensutveckling inom distansundervisning för att utveckla didaktiska metoder och stärka lärarprofessionen för att höja kvaliteten inom vuxenutbildningens distanskurser. Framväxten av ny teknologi, såsom AI, kräver också kontinuerlig kompetensutveckling av lärare.

Konkret föreslår vi följande områden för kompetensutveckling:

1. **Didaktiska metoder för distansundervisning:** Lärare behöver såväl utbildning i, som möjligheter att utveckla, didaktiska metoder för distansundervisning, inklusive användning av digitala verktyg och plattformar som stödjer interaktivitet och elevengagemang.
2. **Individanpassad undervisning:** Hur undervisningen kan anpassas för att möta de olika behov och förutsättningar som vuxna elever har, särskilt de som inte har svenska som modersmål.
3. **Förebygga avhopp:** Utveckling av strategier och metoder för att förhindra avhopp i distanskurser, med fokus på att identifiera tidiga varningssignaler och genomföra förebyggande åtgärder.

Genom att erbjuda fortbildning som fokuserar dessa områden kan lärare få de verktyg de behöver för att anpassa undervisningen till de nya kraven och säkerställa att de kan möta elevers varierande behov.

Stockholm den 5 juli 2024

Karin Hermansson
Vd, Ifous

Johan Winsborn
Processledare, Ifous

Anna Åkerfeldt
Forskare, Ifous